

Lietuvos ekonomikos apžvalga

2021 m. rugpjūčio 31 d.

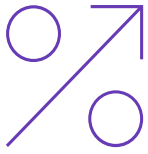
Nr. 75

Ruduo ir vėl nežinia – užsidarysime, ar ne

Šių metų vasara pagrįstai skūstis galėjo tik verslas, dirbantis su užsienio turistais, nes tiesiog jų ir vėl beveik nebuvo. Pramonės, prekybos, statybos, transporto sektoriaus įmonių apyvartos augo ir nerimo kėlė ne paklausa, bet žaliavų kainos, tiekimo trikdžiai ar darbuotojų trūkumas. Tokios tendencijos sudaro teigiamas prielaidas investicijoms augti. Prasidedant rudeniiui, daugeliui prekybos ir paslaugų įmonių vėl kyla klausimas – ar dėl pandemijos sugrįš ribojimai, ir jei taip, tai kada. Atsakyti į šį klausimą negalime, tačiau manome, kad, priešingai negu prieš metus, dėl skiepy tokių ribojimų masto, koks buvo praėjusią žiemą, galėsime išvengti. Ir gyventojai, ir verslas yra dar labiau pasiruošę dirbti pandemijos sąlygomis. Žinoma, mus neramina santykiai su Baltarusija, kurių eiga yra nenuspėjama. Prognozuodami 2022 metų ekonominius rodiklius, atsižvelgiamė į nuostolius, susidarysiančius dėl tikėtinos kalio trąšų tranzito ir krovos uoste nutrūkimo. Sparčiai augančios būsto kainos yra dar viena aktuali tema. Ir nors būsto kainos nėra atitrūkusios nuo tikrosios vertės, sąlygos būsto įperkamumui mažėti, yra palankios.

Tadas Povilauskas
SEB banko ekonomistas
(8 5) 268 2521
tadas.povilauskas@seb.lt

Šiandien pasirodė SEB grupės ekonomistų leidinys „Nordic Outlook“, o kartu su juo ir 75-oji Lietuvos ekonomikos apžvalga. Palyginti su geguže, kai paskutinį kartą buvo atnaujintos prognozės, labiausiai tenka koreguoti infliacijos šiemet ir kitamet prognozę. Tą priversti daryti ir visi centriniai bankai, matydami, kad žaliavų rinkose situacija nesitaiso, o tiekimo grandinės problemos neišspręstos. Taip pat 0,3 proc. punktu iki 4,3 proc. sumažiname šių metų Lietuvos BVP prognozę dėl prastesnio, negu tikėjome, antro ketvirčio rezultato. Kitų metų BVP augimo prognozę dėl sankcijų Baltarusijai sumažiname 0,2 proc. punktu iki 3,6 proc. Visos prognozės darytos remiantis prielaida, kad dėl galinčių sugrįžti ribojimų ekonomikos augimas metų pabaigoje bus tik nedaug mažesnis.

Vidaus vartojimas

Mažmeninės prekybos, neįtraukus degalų ir transporto priemonių prekybos, apyvarta lyginamosiomis kainomis per pirmus septynis šių metų mėnesius padidėjo 13,8 procento. Liepą ji buvo 10,7 proc. didesnė negu prieš metus. Lietuva išliko lydere visoje Europoje pagal mažmeninės prekybos augimą nuo pandemijos pradžios – ji buvo jau 20 proc. didesnė negu prasidedant pandemijai. Tai įspūdingas rezultatas atsižvelgus į tai, kad Lietuvoje ribojimai prekybininkams tikrai nebuvo mažiausi Europoje.

Galima tik pasikartoti, kad mažmeninės prekybos apyvartos per pastaruosius metus smarkiai svyravo ne dėl paklausos pokyčių, bet dėl ribojimų. Būtent ribojimai lėmė, kad visiems prekybos sektoriams sekėsi geriau, kitiems prasčiau. Pavyzdžiui, prekybininkų maisto prekėmis, gėrimais ir tabako gaminiais apyvarta lyginamosiomis kainomis per septynis mėnesius augo 7,7 procentais. Tokio augimo nėra buvę per pastarąjį dešimtmetį. Priešingai sekėsi tiems prekybos sektoriams, kurių parduotuvės buvo uždarytos ilgiausiai. Pavyzdžiui, mažmeninė prekyba avalyne ir drabužiais per septynis mėnesius augo tik 0,3 procentais. Tiesa, tokių sektorių parduotuvėse vėl suveikė vadinamasis spyruoklės efektas – dingus ribojimams prekybos apyvarta staigiai šoktelėjo aukštyn iki neįprasto lygio net prieš pandemiją. Tačiau prasidedant rudenii ir vėl kaip pernai sugrįžta tas pats klausimas – ar vėl parduotuvės turės užsidaryti ir kokiam laikotarpiui. Suprantama, kad atsakymo kol kas nėra. Jeigu sveikatos sistema neatlaikys užsikrėtusių COVID-19 srauto, ribojimų, kad ir kaip nesinorėtų, išvengti nepavyks.

Tiesa, antrasis karantinas aiškiai parodė, kad ir verslas, ir gyventojai dar labiau prisijaukino prekybą internetu. Statistikos departamento duomenimis, prekyba internetu per septynis mėnesius buvo perpus (57 proc.) didesnė negu prieš metus ir sudarė 10,5 proc. mažmeninės prekybos, neįtraukus degalų prekybos.

Normalu, kad vasarą, sumažėjus ribojimams parduotuvėse, pirkėjai grįžo į parduotuves ir dėl to sumažėjo pirkėjų internete.

Stabilūs vartotojų lūkesčiai, mažėjantis nedarbas ir dešimtadaliu per metus išaugusios gyventojų pajamos lėmė, kad didėjo ir gyventojų išlaidos prekėms įsigyti. Tiesa, žvelgiant į artimiausius mėnesius, gyventojų perkamoji galia augs lėčiau dėl dar tikėtinos didesnės infliacijos. O tai, kad dar brangs šildymas, elektra, dujos ir maisto produktai, lems, kad labiausiai nukentės mažesnes pajamas gaunantys asmenys ir jų galimybės daugiau išleisti ne pirmo būtinumo prekėms bus kuklesnės.

Metų pradžioje teigėme, kad prekybos augimui antrą pusmetį neigiamą įtaką pradės daryti tai, kad žmonės vis daugiau išlaidaus paslaugoms įsigyti. Kol kas tokio proceso įtaka nėra didelė, bet akivaizdu, kad Lietuvos gyventojai šių metų vasarą daug daugiau išleido keliaudami užsienyje ir Lietuvoje (bent jau birželį lietuvių nakvynės skaičius Lietuvoje buvo 17 proc. didesnis negu prieš metus, tačiau vis dar kuklesnis negu 2019 metais). Po sudėtingos metų pradžios, šių metų vasarą maitinimo įstaigoms buvo sėkminga. Liepą maitinimo sektoriaus apyvarta lyginamosiomis kainomis buvo 22 proc. didesnė negu praėjusiais metais ir 13 proc. didesnė negu 2019 metų liepą.

Darbo rinka

Situacija darbo rinkoje šių metų viduryje toliau gerėjo, o tą atspindi „Sodros“ duomenys apie augusį draustų darbuotojų skaičių. Birželio pabaigoje tokių dirbančių asmenų buvo 3 proc. daugiau negu prieš metus (38 tūkst.) ir taip pat daugiau negu pandemijos pradžioje.

Statistikos departamento duomenimis, nedarbas antrą ketvirtį siekė 7,4 procento ir buvo 1,1 proc. punktu mažesnis negu prieš metus. Bedarbių skaičius siekė 109 tūkstančius. Tiesa, darbo jėgos dydis (užimti asmenys ir bedarbiai) antrą ketvirtį tebuvo mažesnis negu prieš metus, o tai visgi rodo, kad buvo žmonių, kurie per pandemiją paprasčiausiai pasitraukė iš darbo rinkos ir net nepriskiriami bedarbiams, nes jie darbo tiesiog nieško. Tačiau įdomu tai, kad ekonomiškai neaktyvių asmenų skaičius sumažėjo visai ne vyresnių asmenų gretose kaip iš pradžių baiminomės.

Kaip ir Vakarų šalyse, Lietuvoje pastaraisiais mėnesiais vis daugiau įmonių skundžiasi darbuotojų trūkumu, o tą parodo ir išaugęs laisvų darbo vietų skaičius. Statistikos departamento duomenimis, antrą ketvirtį buvo 24,8 tūkst. laisvų darbo vietų, arba daugiausiai nuo 2008 metų. Tačiau nedarbas dabar yra vis dar gerokai didesnis negu tuomet. Viena iš priežasčių, kodėl yra tokia situacija, susijusi su tuo, kad daug laisvų darbo vietų yra tuose sektoriuose, kurie dažnai nedomina gyventojų arba dėl mažų algų, arba dėl sudėtingų darbo sąlygų.

SEB banko „Lietuvos makroekonomikos apžvalgoje“ pateikti duomenys yra paimti iš išorinių šaltinių. SEB bankas neprisiima jokios atsakomybės dėl išorinių šaltinių informacijos tikslumo, tikrumo ir išbaigtumo. Kiekviena nuomonė, teiginiai ir prognozės, pateiktos šioje apžvalgoje, yra tik SEB banko ir gali būti keičiamos be papildomo įspėjimo. Šis dokumentas ar atskira jo dalis nėra kvietimas ar pasiūlymas pirkti ar parduoti vertybinius popierius ar kitas investicines priemones ir negali būti jokio investicinio sprendimo ir (arba) vėliau sudaryto sandorio pagrindas ar dalis; taip pat SEB bankas nėra atsakingas už sprendimus, priimtus remiantis šioje apžvalgoje pateikta nuomone, teiginiais ir prognozėmis. Leidinyje pateiktos mintys gali skirtis nuo oficialios SEB banko pozicijos.

Registruotas nedarbas, kurį skaičiuoja Užimtumo tarnyba, piką pasiekė sausio pabaigoje, kai buvo 16,4 proc., o vėliau ėmė mažėti ir rugpjūčio 23 dieną buvo 12,7 procento. Dabar 221 tūkst. siekiantis registruotų bedarbių skaičius tebėra labai didelis ir aiškiai rodo slypintį potencialą darbo rinkoje. Žinoma, dalis šių darbuotojų net neketina oficialiai dirbti, tačiau, gerėjant darbo rinkos padėčiai, bent jau dalis jų gali būti labiau suinteresuoti grįžti į darbo rinką.

Prognozuojame, kad vidutinis nedarbo lygis šiemet mažės iki 7,2 procento, o kitąmet jis kris iki 6,6 procento. Toliau išlaikome prielaidą, kad nedarbas iki žemiausio lygio, buvusio prieš pandemiją, grįš tik 2023 metais.

Pajamos

Per metus vidutinis mėnesio darbo užmokestis prieš mokesčius Lietuvoje padidėjo 12 proc. – iki 1566 eurų, po mokesčių – 11,8 proc. – iki 994 eurų. Viešojo sektoriaus darbuotojams alga prieš mokesčius augo 10,1 proc., privačiame sektoriuje – 13,3 procento. Labiausiai alga augo apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veiklos bei sveikatos sektoriuose, atitinkamai 19,6 ir 16,8 procento. Mažiausiai per metus ji padidėjo viešojo valdymo ir finansų sektoriuose, atitinkamai 5,6 ir 6,1 procento.

Metų pradžioje prognozavome, kad 2021 metais vidutinis darbo užmokestis augs 7,5 proc., tačiau antro ketvirčio duomenys rodo, kad buvome pernelyg atsargūs, todėl padidiname šių metų algų augimo prognozę iki 9,5 procentų. Prognozuojame, kad 2022 metais vidutinis darbo užmokestis padidės 7,5 proc., o 2023 metais augimas sulėtės iki 6,5 procento. Darome prielaidą, kad kitąmet algos viešajame sektoriuje neaugs sparčiau negu privačiame sektoriuje. Beje, kol kas dar nėra patvirtinta, kad minimali mėnesio alga tikrai augs 9,5 proc. nuo 642 iki 703 eurų. Realu, kad dėl padidėjusių šių metų vidutinio darbo užmokesčio prognozių, bus padidintas ir kitų metų minimalios mėnesio algos dydis, o tai darytų teigiamą įtaką ir vidutinio darbo užmokesčio prognozėms.

Vidutinė senatvės pensija šių metų liepą siekė 414 eurų ir buvo 10 proc. didesnė negu prieš metus. Kitąmet senatvės pensija pagal indeksavimo metodiką turėtų augti maždaug 8 proc., tačiau Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos siūlymai aiškiai rodo nusiteikimą pensijas didinti daugiau. Taip pat realu, kad kitais metais gali būti didinamas ir didžiausias mėnesio neapmokestinamųjų pajamų dydis, kuris šiemet yra 400 eurų.

Kainos

Metinė infliacija pagal suderintą vartotojų kainų indeksą Lietuvoje antrą ketvirtį buvo 3,2 proc., arba 2,5 proc. punktu didesnė negu pirmą šių metų ketvirtį. Metinė infliacija liepą siekė 4,3 proc. ir artimiausiais mėnesiais dar bus didesnė. Tikėtina, rudenį ji perlips 5 proc. kartelę. Akivaizdu, kad pastarųjų mėnesių infliacija gerokai viršijo mūsų lūkesčius, o ir dabartinė padėtis žaliavų rinkoje nežada palankių vartotojams pokyčių bent jau artimiausiais mėnesiais. Todėl padidiname vidutinės šių metų infliacijos prognozę Lietuvoje nuo 2,6 iki 3,4 procento, o kitų metų nuo 2,6 iki 3,5 procento.

Didžiausią įtaką liepos 4,3 proc. metinei infliacijai darė energetinių produktų kainos šuolis, kurios dalis siekė 2,1 procento. Galima priminti, kad nuo liepos 1 d. didėjo elektros ir gamtinių dujų kaina buitiniams vartotojams. Neįprastai daug pridėjo kitų prekių, neįtraukus maisto produktus, kainų augimas – 0,7 procento. Tam įtakos darė augančios žaliavų ir transporto kainos. Kol kas paslaugų kainų infliacija nėra istoriškai didelė, tačiau neišvengiamai ji didės artimiausiais ketvirčiais. Beje, kaip ir tikėtasi, nuo 21 iki 9 proc. sumažinus maitinimo paslaugoms taikomą PVM tarifą, maitinimo kainos liepą nesumažėjo. Priešingai, jos netgi istoriškai daug padidėjo.

Artimiausiais mėnesiais infliacijai Lietuvoje teigiamą įtaką darys didėjančios maisto produktų kainos ir išlaikome prognozę, kad metinė jų infliacija viršys 4 procentus. Taip pat numatomas ir šildymo kainų šuolis dėl istoriškai aukštų gamtinių dujų kainų. Neišvengiama, kad nuo sausio 1 d. dar augs elektros ir gamtinių dujų kainos buitiniams vartotojams. Tikimybė, kad infliacija viršys mūsų prognozę, išlieka didelė, ypač artimiausiais ketvirčiais. Tiesa, manome, kad infliacija, sumažėjus žaliavų kainoms, 2023 metais jau grįš arčiau 2 procentų.

Pramonė

Pramonės rezultatai šiemet per septynis mėnesius buvo labai geri. Pramonės produkcijos vertė lyginamosiomis kainomis padidėjo 16,4 procento. Apdirbamosios gamybos, neįtraukus naftos produktų gamybos, apimtis auga net dešimt mėnesių iš eilės ir jau yra daugiau negu 15 proc. didesnė, palyginti su laikotarpiu prieš pandemiją. Tačiau pramonės augimas neišvengiamai lėtės ir grįš arčiau įprasto 4-5 proc. augimo tempo, nepaisant to, kad užsakymais pramonės įmonės ir toliau nesiskundžia. Pirmiausia, pajėgumų panaudojimo lygis pasiekė visų laikų rekordą, todėl bent trumpuoju laikotarpiu kai kurie sektoriai tiesiog neturi laisvų resursų norint didinti gamybą. Antra, žaliavų tiekimo trikdžiai nesibaigia, o kai kuriuose sektoriuose tik dar tampa didesni. Liepą rekordinis įmonių atstovų skaičius teigė, kad šis veiksnys daro neigiamą įtaką jų gamybai. Trečia, vėl grįžta 2018–2019 metais buvusi didelė darbuotojų trūkumo problema. Tokios tendencijos neišvengiamai daro teigiamą įtaką pramonės įmonių investicijoms į gamybos pajėgumų plėtrą ir darbo našumo didinimą.

Ypač metų pradžioje didelę įtaką visos pramonės gamybos augimui darė fermentus ir reagentus gaminanti įmonė. Tačiau antrą ketvirtį jos įtaka sumažėjo įsibėgėjus ir kitoms pramonės įmonėms. Pavyzdžiui, liepą transporto priemonių ir jų dalių gamyba buvo 40 proc., medienos gaminių 28 proc., metalo gaminių 22 proc., plastiko gaminių 18 proc., elektros įrangos 11 proc., baldų 8 proc. didesnė negu prieš metus. Daugelis labiausiai augusių pramonės sektorių daug investavo dar prieš pandemiją, todėl dabar, esant didelei paklausai, buvo galimybių augti. Tačiau toks sektorius kaip baldų gamyba jau metų pradžioje dirbo arti galimybių ribos, todėl vėl spartesnį baldų gamybos augimą pamatysime pradėjus veikti naujoms dabar statomoms gamykloms.

Eksportas

Prekių eksportas per pirmą pusmetį šiemet padidėjo 19 proc., o importas paauugo 24 procentais. Lietuviškų prekių eksportas kilo 24 proc., reeksportas didėjo 12 procentų. Tokius didelius pokyčius lemia tai, kad 2020 m. pirmą pusmetį, prasidėjus pandemijai, užsienio prekyba smarkiai susitraukė, o šiemet lietuviškų prekių paklausa eksporto rinkose ir importuojamų prekių paklausa Lietuvoje, atsistatė. Be to, gerokai per metus paauugo ir eksportuojamų bei importuojamų prekių kainos. Birželių eksportuotos prekės buvo 7,2 proc., importuotos – 12,7 proc. brangesnės negu prieš metus.

Šiemet nemažai svarbių eksporto prekių grupių pasiekė mėnesio eksporto rekordą. Pavyzdžiui, baldų ir susijusių gaminių eksportas rekordą sumušė balandį, kai per mėnesį eksportuota šių gaminių už 220 mln. eurų. Medienos ir jos gaminių eksportas pirmą kartą 100 mln. eurų ribą perlipo gegužę. Transporto priemonių ir jų dalių eksportas birželį taip pat pasiekė rekordinę 38 mln. eurų sumą. Žinoma, reiktų dar kartą pabrėžti reagentų ir fermentų eksporto įtaką visam eksporto šuoliui – per pirmą pusmetį reagentų ir fermentų eksportuota už 540 mln. eurų, arba beveik tris kartus daugiau negu prieš metus.

Kaip ir minėta anksčiau, kai kurių prekių eksporto šuolį labiau lėmė išaugusios kainos, o ne eksporto kiekiai. Pavyzdžiui, naftos produktų eksportas padidėjo 26,8 proc., bet ne dėl didesnių kiekių, o dėl padidėjusių kainų. „Orlen Lietuva“ per pirmą pusmetį perdirbo 15 proc. mažiau žaliavinės naftos negu prieš metus. Tiesa, atsigaunant naftos produktų paklausai, antras metų pusmetis turėtų būti sėkmingesnis.

Eksportui teigiamą įtaką darė ir praėjusių metų rekordinis grūdų bei rapsų derlius, bendrai siekęs 7,9 mln. tonų. Nors dar birželio pradžioje buvo tikimasi rekordinio derliaus ir šiemet, dėl nepalankių oro sąlygų birželio pabaigoje ir liepą grūdų derlius veikiausiai bus apie 10 proc. mažesnis negu prieš metus. Todėl eksportuotas grūdų kiekis artimiausiais mėnesiais bus šiek tiek mažesnis. Kita vertus, grūdų ir rapsų kaina eksporto rinkose smarkiai šoktelėjo, todėl naujo derliaus eksporto vertė gali būti ir didesnė.

Importas įsibėgėjo antrą ketvirtį, kai sparčiau pradėjo augti vidaus vartojimas atlaisvinus ribojimus ir ypač pabrango tam tikros žaliavos ir energetiniai produktai. Džiugina ir tai, kad investicinių prekių importas antrą ketvirtį augo labiau negu visas importas, nes tai aiškiai rodo, kad investicinių prekių paklausa atsigauna.

Mokėjimo balanso duomenimis, paslaugų eksportas per šių metų pirmą pusmetį augo 9 procentais, arba lėčiau negu prekių eksportas. Paslaugų eksportui neigiamą įtaką ir toliau darė metinis kelionių paslaugų eksporto nuosmukis. Pavyzdžiui, pirmą pusmetį užsieniečių nakvynių skaičius buvo 53 proc. mažesnis negu prieš metus. Paslaugų eksportą pirmyn traukė finansinių ir informacinių technologijų paslaugų eksporto plėtra. Taip pat ir transporto paslaugų eksportas per metus išaugo labiausiai dėl didesnės krovinių pervežimo kelių transportu apyvartos. Geležinkelių transportu vežtų krovinių apyvarta pirmą pusmetį buvo 1,1 proc. mažesnė, bet Klaipėdos jūrų uoste perkrauta 1,6 proc. daugiau krovinių negu prieš metus. Atsižvelgus į tai, kad nuo vasario nutrūko naftos krovinių iš Baltarusijos krova Klaipėdos jūrų uoste, tai yra tikrai neblogas pasiekimas.

Prekių ir paslaugų eksportui artimiausiais mėnesiais įtaką darys stipriai pašliję Lietuvos ir Baltarusijos santykiai. Labai tikėtina, kad nuo gruodžio mėn. sustos kalio trąšų krova Klaipėdos jūrų uoste, o tai darys neigiamą 0,2-0,3 proc. BVP įtaką ekonomikai.

Taip pat pasigirsta ir įvairių raginimų Baltarusijoje boikotuoti lietuviškas prekes. Baltarusija nėra didelė rinka lietuviškos kilmės eksporto prekėms, tačiau tikrai sudaro nemenką reeksporto rinkos dalį. Galiausiai eksportui neigiamą įtaką gali daryti ir prastėjantys santykiai su Kinija ir pirmieji ženklai rodo, kad įtaka gali būti ir tiesioginė atsisakant pirkti lietuviškas prekes, ir ne tik.

Einamosios sąskaitos perteklius 2021 metų pirmą pusmetį buvo 613 mln. eurų, arba 941 mln. eurų mažesnis negu prieš metus. Didžiausią įtaką mažesniai pertekliui turėjo labiau negu eksportas išaugęs prekių ir paslaugų importas. Tai taip pat reiškia, kad grynasis pinigų srautas į Lietuvą šiemet augo lėčiau. Antrą pusmetį einamosios sąskaitos perteklius taip pat neišvengiamai bus gerokai mažesnis negu prieš metus.

Kredito rinka

Šiemet kredito įstaigų paskolų portfelis didėjo ir jau sugrįžo į lygį, buvusį prieš pandemiją bei buvo 5,4 proc. didesnis negu prieš metus. Tiesa, paskolų įmonėms portfelis vis dar buvo 0,5 proc. mažesnis negu prieš metus, tačiau 8,7 proc. augo paskolų namų ūkiams likutis. Tikėtina, kad šiemet visas paskolų portfelis augs 7-8 procentais.

Įmonių paklausa paskoloms atsigauna bendrovėms didinant investicijas bei išaugus poreikiui apyvartinėms lėšoms. Dėl išliekančių aukštų žaliavų kainų trumpalaikio finansavimosi poreikis lieka didelis. Be to, antrą ketvirtį mokeskinė nepriemoka, kuriai taikomos mokeskinės pagalbos priemonės po truputį mažėjo, o tai irgi bent jau nemažino paskolų iš kredito įstaigų paklausos. Kita vertus, įmonės atranda vis daugiau alternatyvių finansavimosi šaltinių. Vienas iš jų yra obligacijos, kai jas išplatinusios ir gavusios pinigus įmonės padengia turimus įsiskolinimus bankams. Per metus labiausiai sumažėjo paskolų portfelis IT, prekybos ir statybų įmonėms, tačiau augo suteiktos paskolos nekilnojamojo turto operacijomis užsiimančioms įmonėms.

Būsto paskolos pirmą pusmetį augo ir jų portfelis buvo 10,8 proc. didesnis negu prieš metus. Toks augimas yra didžiausias nuo 2008 metų. Būsto paskolų portfelio augimą lemia labai aktyvi būsto rinka bei sparčiai auganti perkamo būsto kaina. Viena vertus, Lietuvoje būsto paskolų ir gyventojų pajamų santykis tebėra labai mažas, palyginus su kitomis ES šalimis, tačiau tai, kad paskolų portfelis auga labiau negu gyventojų pajamos, pradeda kelti nerimą už finansinį stabilumą atsakingam Lietuvos bankui. Vidutinė naujų būsto paskolų norma liepą buvo 2,18 proc., arba 0,22 proc. punktų mažesnė negu prieš metus aktyviau būsto paskolas teikiant kelioms kredito įstaigoms. Paskolų srautas ir paskolų namų ūkiams portfelio augimas metų pabaigoje bei kitąmet turėtų būti istoriškai didelis darant prielaidą, kad būsto rinka liks aktyvi ir neatsiras didesnių ribojimų iš Lietuvos banko.

Lietuvos kredito įstaigose namų ūkių indėlių suma birželio pabaigoje siekė 19,4 mlrd. eurų ir buvo 3,3 mlrd. eurų, arba 20 proc. didesnė negu prieš metus. Įmonių indėlių suma kovo pabaigoje sudarė 9,3 mlrd. eurų ir buvo 1,7 mlrd. eurų, arba 22 proc. didesnė negu prieš metus. Tiesa, pastaraisiais mėnesiais indėlių augimo tempas šiek tiek sulėtėjo: gyventojams ir įmonėms perkant daugiau importuojamų prekių ir leidžiant pinigų užsienyje. Tikėtina, kad šiemet bendra indėlių suma padidės maždaug 9 procentais.

Būsto rinka

Būsto rinka ir vasarą liko pakankamai aktyvi, o būsto kainos toliau judėjo sparčiai pirmyn. Nors situacija Lietuvoje nėra kažkuo išskirtinė Europos Sąjungoje, kurios daugelyje šalių kainos šuoliais lipa aukštyn, tačiau tai, kad būsto kainos jau auga sparčiau negu gyventojų pajamos, pradeda atkreipti dėmesį. Juo labiau, kad ekonominė ir nekilnojamojo turto rinkos situacija yra palanki būsto kainoms sparčiai augti ir toliau.

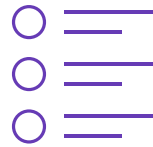
Kol kas Statistikos departamentas dar nėra paskelbęs antro ketvirčio būsto kainų indekso, tačiau realu, kad metinis būsto kainų pokytis jau priartėjo prie 15 procentų. „Ober-Haus“ duomenimis, vidutinė buto kaina Vilniuje liepą buvo 15,4 proc. didesnė negu prieš metus. Bendras butų kainų lygis penkiuose didmiesčiuose didėjo 15,3 procento, o tai rodo, kad būstų kainos augo panašiu tempu visoje Lietuvoje ir būsto kainos augimo priežastys yra gana panašios.

Žinoma, pagal būsto sandorių rezultatą stipriausiai ir vėl atrodo sostinės regionas. Pavyzdžiui, Registrų centro duomenimis, per pirmus septynis mėnesius butų Vilniuje nupirkta 26 proc. daugiau negu 2019 metų atitinkamu laikotarpiu. Kaune sandorių skaičius paaugo 12 proc., Klaipėdoje 16 proc., o Šiauliuose tik 3 procentais. Ir toliau stebimas labai didelis susidomėjimas individualiais gyvenamais namais, kurių pirkimo sandorių skaičius liepą vėl pagerino visų laikų rekordą.

Pirminėje sostinės būsto rinkoje vasarą sandorių buvo mažiau negu pavasarį, tačiau istoriškai vis vien daug. Mažesniams sandorių skaičiui nemažai įtakos turėjo ne tik padidėjusios kainos, bet ir gerokai sumažėjusi naujo būsto pasiūla. Nepradžiugino ir Statistikos departamento paskelbti pradėtų būsto statybų antrą ketvirtį duomenys. Pradėto statyti naujo būsto daugiabučiuose skaičius Vilniaus regione antrą ketvirtį buvo mažiausias per pastaruosius keturis ketvirčius. Kita vertus, naujo būsto vienbučiuose ir dvibučiuose pastatuose statyba pasiekė rekordą, o tai tik dar kartą įrodo, kaip keičiasi būsto paklausa individualių namų ar kotedžų naudai. Nekilnojamojo turto vystytojai žada, kad rudenį rinka gausiau pasipildys naujais projektais ir tai darys teigiamą įtaką pasiūlai. Didesnė būsto pasiūla labai padėtų pristabdyti spartaus būsto kainų didėjimo tendenciją.

Kol kas teigti, kad būsto kainos jau yra nutolusios nuo tikrosios vertės, negalima, tačiau nerimas natūraliai auga žvelgiant į galimas tendencijas ateityje. Jau ne kartą esame minėję, kad Lietuvoje būsto kainos iki pandemijos augo lėčiau negu vidutinis darbo užmokestis, todėl būsto įperkamumo rodikliai gerėjo ir tik šiemet padėtis keičiasi. Visgi matant būsto kainų ir įperkamumo kryptį daugelyje Vakarų ir Šiaurės Europos šalių bei atsižvelgus į ekonominę bei finansų rinkų padėtį, tikėtis, kad kainų augimas tiesiog sulėtės savaime, būtų naivu.

Registrų centro duomenimis, būsto sandorių su paskola skaičius būsto rinkoje lieka stabilus, o tai rodo, kad turimos augančios santaupos toliau daro labai svarbią įtaką būsto rinkai. Žinoma, naujų paskolų srautas pastaruosiu metu sparčiai auga, o prie to prisideda ne tik padidėjęs išduotų paskolų kiekis, bet ir didėjančios būsto kainos. Galima tikėtis Lietuvos banko pirmųjų žingsnių bandant vėsinti rinką, tačiau akivaizdu, kad esant dabartinei situacijai, kai didelę įtaką rinkai daro nuosavos, o ne skolintos lėšos, daugiau įtakos padarytų valdžios sektoriaus mokesčių sprendimai.

Valdžios politika

Prognozuojame, kad šiemet valdžios sektoriaus deficitas sieks 6,4 proc. BVP, o kitąmet jis mažės iki 3,2 proc. Pagerinome biudžeto deficito prognozę dėl geresnio negu anksčiau tikėtasi biudžeto pajamų surinkimo bei didesnės nominalaus BVP prognozės. Kitų metų planuojamą biudžeto deficito susitraukimą labiausiai lemia sumažėjančios išlaidos, susijusios su pandemijos valdymu ir pagalba ekonomikai. Labai sudėtinga numatyti 2023 metų biudžeto deficito susitraukimo mastą. Viena vertus, tai labai priklausys nuo ekonomikos padėties ir ar nereikės imtis ekonomikos augimą vėsinančių priemonių. Kita vertus, nuo 2023 metų veikiausiai vėl bus taikomos fiskalinės drausmės taisyklės, tik kol kas neaišku, ar tokios pat kaip buvo anksčiau.

Šiemet mokesčių į nacionalinį biudžetą yra surenkama daugiau negu praėjusių metų pabaigoje prognozavo Finansų ministerija. Per septynis šių metų mėnesius gautos pajamos buvo net 28 proc. didesnės negu prieš metus ir gerokai viršijo praėjusių metų pabaigoje darytas prognozes. Visų pirma, ekonomika šiemet augo sparčiau negu prognozavo Finansų ministerija, o tai lėmė didesnes ir pridėtinės vertės mokesčio, ir gyventojų pajamų mokesčio pajamas. Antra, įmonių mokestinė skola per pusmetį sumažėjo. Trečia, buvo gauta vienkartinis pelno mokesčio pajamų, o ir už 2020 metus pervestas įmonių pelno mokestis buvo gerokai didesnis negu tikėtasi.

Centrinės valdžios skola liepos pabaigoje buvo 23,5 mlrd. eurų, arba 0,9 mlrd. eurų didesnė negu metų pradžioje. Liepą Lietuva išplatino 30 metų trukmės 750 mln. eurų nominalios vertės euroobligacijų emisiją, vidaus aukcionuose per septynis mėnesius pritraukta 1,2 mlrd. eurų, dar 0,8 mlrd. gauta paskolomis. Per šį laikotarpį išpirkta euroobligacijų už 1,1 mlrd. eurų, vidaus rinkoje išpirkta obligacijų už 0,7 mlrd. eurų. Centrinės valdžios deficitas pirmą pusmetį buvo 630 mln. eurų, arba 820 mln. eurų mažesnis negu prieš metus. Tai aiškiai rodo, kad šių metų konsoliduotas biudžeto deficitas bus mažesnis negu praėjusiais metais.

1 lentelė. Pagrindinių Lietuvos ekonominių rodiklių 2021–2023 metais prognozė

Rodiklis	2019 m.	2020 m.	2021 m. (prognozė)	2022 m. (prognozė)	2023 m. (prognozė)
Nominalusis BVP (mlrd. EUR)	48,8	48,9	53,3	57,2	60,3
Realiojo BVP metinis pokytis (proc.)	4,3	-0,9	4,3	3,6	3,3
Namų ūkių vartojimo išlaidų metinis pokytis (proc.)	3,3	-2,0	4,1	4,2	3,4
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidų metinis pokytis (proc.)	0,1	0,6	0,5	0,1	0,3
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas (proc.)	6,2	-0,2	7,5	7,5	8,0
Prekių ir paslaugų eksportas (proc.)	9,5	0,0	10,2	4,4	4,2
Prekių ir paslaugų importas (proc.)	6,3	-6,0	11,4	5,7	5,5
Vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota pagal SVKI ¹ (proc.)	2,2	1,1	3,4	3,5	2,3
Vidutinis nedarbo lygis (proc.)	6,3	8,5	7,2	6,6	6,2
Užimtųjų skaičiaus pokytis (proc.)	0,3	-1,5	0,7	0,7	0,4
Vidutinio bruto darbo užmokesčio ² pokytis (be II, proc.)	8,8	10,1	9,5	7,5	6,5
Valdžios sektoriaus balansas (proc. BVP)	0,5	-7,4	-6,4	-3,2	-2,8
Valdžios sektoriaus skola (proc. BVP)	35,9	47,1	48,6	47,9	50,5

1. Suderintas vartotojų kainų indeksas.

2. Vidutinis darbo užmokestis prieš mokesčius neįtraukiant individualių įmonių.

2 lentelė. Kiti svarbūs Lietuvos makroekonominiai ir finansiniai rodikliai

Rodiklis	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.
Mažmeninės prekybos, išskyrus transporto priemonių prekybą, metinis pokytis (proc.)	6,8	4,4	6,5	5,3	2,8	13,9 (sausis–liepa)
Pramonės produkcijos, išskyrus naftos produktus, metinis pokytis (proc.)	4,8	6,2	6,4	4,7	1,4	17,4 (sausis–liepa)
Statybos darbų metinis pokytis (proc.)	-9,3	9,2	13,7	8,3	-1,7	1,8 (I pusm.)
Materialinių investicijų metinis pokytis (proc.)	-0,9	5,3	4,8	8,4	-2,1	29,3 (II ketv.)
Pramonės pasitikėjimo rodiklis (punktai)	-7	-9	-6	-9	-10	1 (liepa)
Vartotojų pasitikėjimo rodiklis (punktai)	-1	-3	-1	1	-3	1 (rugpjūtis)
Užsieniečių nakvynių Lietuvoje skaičiaus metinis pokytis (proc.)	8,7	4,8	8,9	10,9	-72,3	-52,8 (I pusm.)
Prekių eksporto metinis pokytis (proc.)	-1,3	16,8	7,0	4,8	-3,4	18,8 (I pusm.)
Lietuviškos kilmės eksportas	0,5	15,4	10,2	3,0	-4,8	23,7 (I pusm.)
Reeksportas	-3,8	18,9	2,5	7,6	-1,2	11,9 (I pusm.)
Prekių importo metinis pokytis (proc.)	-2,6	15,3	8,5	3,3	-9,3	24,4 (I pusm.)
Einamosios sąskaitos balansas (proc. BVP, 4 ketvirčiai)	-1,1	0,5	0,3	3,3	8,3	6,2 (I pusm.)
Tiesioginės užsienio investicijos (proc. BVP)	39,4	38,7	37,3	38,0	39,5	41 (I ketv.)
Darbo našumo metinis pokytis (proc.)	-1,0	7,4	2,1	3,8	5,1	4,2 (I ketv.)
Būsto kainų indekso metinis pokytis (proc.)	5,4	9,0	7,3	6,8	7,3	12 (I ketv.)
Pasikartojančių sandorių būsto kainų indekso metinis pokytis (proc.)	6,9	10,9	5,4	7,0	7,4	14,5 (liepa)
Vientinių darbo sąnaudų metinis pokytis (proc.)	5,8	4,3	5,2	6,0	6,7	5,4 (I ketv.)
Metinė infliacija pagal VKI ¹ laikotarpio pabaigoje (proc.)	1,7	3,9	1,9	2,7	0,2	4,7 (liepa)
Kitų PF] ² paskolų rezidentams, išskyrus PF] ² , metinis pokytis (proc.)	8,9	1,9	5,7	2,7	-2,7	5,4 (liepa)
Rezidentų, išskyrus PF] ² , indėlių kitose PF] ² metinis pokytis (proc.)	8,4	6,7	12,4	11,9	28,3	17,6 (liepa)
Vidutinė naujų būsto paskolų palūkanų norma ³ (proc.)	1,76	1,80	1,96	2,28	2,15	2,10 (liepa)

1. Vartotojų kainų indeksas.

2. Pinigų finansų įstaiga.

3. Pradinis palūkanų normos fiksavimo laikotarpis iki 1 metų.

3 lentelė. Kitų valstybių BVP pokyčių 2021–2023 metais prognozė (proc.)

Rodiklis	2020 m.	2021 m. (prognozė)	2022 m. (prognozė)	2023 m. (prognozė)
Latvija	-3,6	4,3	5,2	4,2
Estija	-2,9	6,6	4,5	2,5
Euro zona	-6,4	4,6	4,3	2,5
Švedija	-2,8	4,6	3,9	2,3
Norvegija	-0,8	2,7	3,7	1,9
Jungtinė Karalystė	-9,8	7,0	5,9	2,2
JAV	-3,4	6,0	4,2	2,1
Kinija	2,3	8,6	5,6	5,4